

УДК 338.439:658

Д. В. Пашко,
к. е. н, доцент кафедри економіко-правових дисциплін,
Національна академія внутрішніх справ України, м. Київ

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

D. Pashko,
candidate of economic sciences, associate professor, National Academy of Internal Affairs, Kyiv

THE EVALUATION OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF AGRO-FOOD SECTOR IN THE BLACK SEA REGION OF UKRAINE

У статті висвітлено пропозиції щодо підвищення інвестиційної активності в агропродовольчому секторі, запропоновано методику оцінки інвестиційної привабливості регіонального агропродовольчого сектору, здійснено оцінку інвестиційної привабливості Причорноморського регіону.

This article presents a proposal to improve the investment activity in the agro-food sector, the technique of the investment attractiveness of the regional agri-food sector, conducted an appraisal of the investment attractiveness of the Black Sea region.

*Ключові слова: інвестування, інвестиційна активність, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість.
Key words: investment, investment activity, investment climate, investment attractiveness.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На відновлення всього фактично зруйнованого аграрного сектора державних інвестицій та іншої держпідтримки буде недостатньо, тому його розвиток має відбуватися порегіонно відповідно до обраних пріоритетів. У цей час вони проглядаються в підтримці і розвитку сільських територій, і насамперед, їх соціальної інфраструктури. Ласий же шматок (вкладання інвестицій у розвиток агросировинної бази у відносно благополучних сільгосп підприємствах) дістанеться частці (стратегічному) інвесторові. Порегіонна пріоритетність розвитку поки ще офіційно не оголошена і варіантів тут може бути небагато (розбудувати сільські території одночасно у всіх регіонах; вкладати кошти спочатку в основному в розвиток соціальної інфраструктури або певну частину спрямувати на відродження виробничої з урахуванням особливостей кожного регіону; спочатку розбудувати АПК лише у відносно благополучних регіонах, що забезпечують продовольчу безпеку країни в цілому) [2].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Результати аналізу наукової літератури з дослідження інвестиційної привабливості агропродовольчого сектору досліджуються в працях таких відомих закордонних і вітчизняних учених-економістів, як Валентинов В.Л., Транченко Л.В., Федорищева А., Могильний О.М., Мамчур В.А., Черепніна О.Г. та інші.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Основною метою статті є дослідження інвестиційної привабливості агропродовольчого сектору регіонів України на прикладі Причорноморського регіону.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ми передбачаємо спочатку розбудувати АПК лише у відносно благополучних регіонах, що обумовлено двома обставинами: по-перше, у регіонах, що забезпечують продовольством, доцільно підсилити через державні інвестиційний вплив держави, а не приватних інвесторів, яких найбільше цікавить дохідна, а не соціальна частина розвитку; по-друге, регіони, що забезпечують продовольством, можуть стати своєрідним локомотивом розвитку АПК в інших регіонах, як частин регіональних кластерів. У зв'язку із цим доцільність визначення динаміки інвестиційної привабливості АПК регіонів, що забезпечують продовольством, цілком очевидна.

Узагальнивши і систематизувавши закордонний досвід інвестування аграрного сектору економіки, були виявлені наступні основні його напрями:

— створення необхідних фінансово-економічних умов для ефективного ведення аграрного бізнесу, а, отже, господарські суб'єкти мають власні джерела фінансування і самоінвестування;

— у країнах з розвинутою ринковою економікою діє система субсидування капітальних вкладень в аграрний сектор економіки; фермерським господарствам також надаються пільгові довгострокові кредити з метою впровадження інноваційних та ресурсощадливих технологій у сільському господарстві;

— у багатьох країнах здійснюється така агропродовольча політика, коли аграрний сектор економіки конкурентоспроможний поряд з іншими галузями народного господарства. У результаті галузь приваблива для приватного інвестора, включаючи банківську систему. Крім того, розвиненість земельного обороту (земля є реальним об'єктом купівлі-продажу, надається і береться в оренду, виступає предметом застави) дозволяє на-

давати фермерам довгострокові іпотечні кредити та позики [1].

З метою подолання кризових явищ і вироблення пріоритетів розвитку АПК нами були розроблені пропозиції, що сприяють підвищенню інвестиційної активності в даному комплексі (рис. 1).

У Причорноморському регіоні в якості інвестора розвитку аграрного сектору в основному виступають переробні підприємства і регіональний держбюджет.

При обґрунтуванні потреби сільського господарства Причорноморського регіону в інвестиціях ми виходили з методичного положення про те, що даний регіон повинен виробляти той перелік сільськогосподарської продукції на своїй території, який може забезпечувати продовольчу самодостатність регіону. Для цього необхідно враховувати два загальноприйняті рівня споживання продуктів харчування в Причорноморському регіоні:

— фізичні потреби різних соціальних груп населення повинні задовольнятися на рівні не нижче норм, закладених у мінімальному споживчому кошику області;

— раціональні норми харчування найважливіших видів продукції повинні забезпечувати нормальну життєдіяльність основних груп населення [1].

Для реалізації цих завдань необхідно здійснити технічне переозброєння сільського господарства. При цьому ми спираємося на прийнятий у регіоні прогноз розвитку зернового господарства та інших основних видів сільськогосподарської продукції.

Заслуговує на увагу підхід до визначення інвестиційного клімату сільських районів, суть якого зводиться до наступного. Регіон, що включає і-е число сільських районів з j-им набором підгалузей (тваринницьких, рослинницьких, птахівничих), характеризується наступними даними:

$$\Phi_{ij}, T_{ij}, C_{ij}, I_{ij} = 1, 2, 3...n \quad (1),$$

де Φ_{ij} — основні фонди j-ої підгалузі сільського господарства, млн грн.;

T_{ij} — залучена до j-ої підгалузі праця, тис. люд.-днів;

C_{ij} — створена j-ою підгалуззю області додана вартість, млн грн.;

I_{ij} — інвестиції в основний капітал, млн грн.;

n — загальна кількість підгалузей, включаючи диверсифіковані.

При цьому метою аналізу є одержання оцінок відносної ефективності (віддачі) кожного ресурсу в районі за кожним результатом діяльності з використанням їх при ранжуванні і специфікації районів.

Розрахунки можна здійснювати з використанням узагальнюючого показника — умовної продукції, коли кожен її вид переводиться в умовний відомим способом з використанням коефіцієнта переводу у кормові одиниці.

Схема аналізу виглядає в такий спосіб:

$$1) P_{ij} = \Phi_{ij}, Q_{ij} = C_{ij} \quad (2)$$

$$2) P_{ij} = T_{ij}, Q_{ij} = C_{ij} \quad (3)$$

$$3) P_{ij} = \Phi_{ij}, Q_{ij} = I_{ij} \quad (4)$$

$$4) P_{ij} = T_{ij}, Q_{ij} = I_{ij} \quad (5),$$

де P_{ij} — обсяг ресурсу в i-ому районі по j-ій підгалузі;

Q_{ij} — обсяг умовної продукції в i-ому районі по j-ій підгалузі.

Рис. 1. Методи впливу на інвестиційну активність в АПК на рівні регіонів України

Далі сумарні величини автори представляють у такий спосіб:

$$A_i = \sum P_{ij}; \Sigma A_i = P_j; A_{ij} = \sum P_i = \Sigma P_j = \Sigma P_{ij} \quad (6)$$

$$Q_i = \sum Q_{ij}; \Sigma Q_i = Q_j; Q_{ij} = \sum Q_i = \Sigma Q_j = \Sigma Q_{ij} \quad (7),$$

де A_{ij} — загальний обсяг ресурсу в i-ому районі;

A_j — обсяг ресурсу, використовуваній в ij-ій галузі по всіх районах;

Q_i — обсяг умовної продукції в i-ому районі;

Q_{ij} — обсяг продукції в j-ій підгалузі.

Оцінка ефективності ресурсів у районах здійснюється за рівнем віддачі за підгалуззями з балами ефективності B_{ei} , визначається величина V_j , яка характеризує в середньому кожен з підгалузей. Оскільки це середня віддача умовного ресурсу по підгалузі, то слушною є рівність:

$$V_j = Q_j / \sum P_{ij} B_{ei} \quad (8).$$

У чисельнику — загальний (сумарний) результат j-ої підгалузі в цілому, у знаменнику ми за відповідним ресурсом.

Поряд — витрати умовного ресурсу по цієї підгалузі. Бали визначаються з урахуванням цих середніх, тобто:

$$B_{ei} = (\Sigma Q_{ij} / V_j) * P_j \quad (9).$$

Відношення в дужках фактично є нормативною витратою умовного ресурсу для досягнення результату Q_{ij} . Тобто, вся права частина останнього вираження характеризує бал ефективності, який може служити орієнтиром при оцінці інвестиційної привабливості сільського району.

З оцінки інвестиційної привабливості регіонів до даної теми дослідження найбільше підходить два:

1) вищевказаний метод;

2) рейтингова оцінка.

Такий висновок обумовлений тим, що в умовах України інвестора найбільше цікавить стан ресурсів і менше — ефективність їх використання.

Опанувавши ресурсами, інвестор, особливо приватний, зорієнтує їх застосування на ефективність, що його цікавить. Адаже зараз приватного інвестора цікавлять, наприклад, невикористовувані сільгоспугіддя через кризову ситуацію в аграрному секторі.

У той же час інвестора, на наш погляд, будуть цікавити порівняльні значення показників, як у масштабі окремо взятого регіону, так і в середньому по Україні.

Тобто, як буде виглядати конкретна територія, з позицій інвестування агровиробництва або пов'язаних з ним диверсифікаційних видів діяльності, на тлі аналогічних показників регіону і у середньому по Україні.

У зв'язку із цим до основних показників, що характеризують інвестиційну привабливість з позицій агробізнесу, зорієнтованого на виробництво сільгосппродукції і диверсифікаційних напрямів агробізнесу, можна віднести наступні:

- питома вага повністю зношених основних фондів (K_1);
- ступінь зношування основних фондів (K_2);
- наявність земель сільгосппризначення (посівна площа), скоректована на рівень техногенного забруднення (K_3);
- урожайність зернових культур, скоректована на її коливання за максимальних і мінімальних значень (K_4);
- збереження родючості ґрунтів по дозах внесених добрив (K_5);
- кредиторська заборгованість агропідприємств (K_6);
- питома ваги збиткових підприємств (K_7);
- частка сільського населення в загальній чисельності громадян, що проживають на території регіона України, що входить в регіон (K_8);
- рівень економічно активного сільського населення (K_9);
- середньодушові доходи населення (K_{10}).

Дані показники викладені в порядку їх спадання за важливістю для інвестора, хоча всі їх він має обов'язково враховувати.

Розрахунки вищезгаданих показників ми пропонуємо здійснювати в наступному порядку:

$$K_1 = q_{\phi} / q_{\phi i} \quad (10),$$

де q_{ϕ} , $q_{\phi i}$ — питома ваги повністю зношених фондів відповідно в середньому по країні та в і-ому регіоні України (при зіставленні рівнів зносу із середнім значенням по Україні K_1 буде відбивати співвідношення рівнів повного зносу фондів в і-ому регіоні України до його значення в середньому по країні);

$$K_2 = I_{\phi p} / I_{\phi i} \quad (11),$$

де $I_{\phi p}$, $I_{\phi i}$ — ступінь зношення основних фондів відповідно в середньому по Україні і в і-ому регіоні України;

$$K_3 = K_{3.1} * K_{mn} * K_{cn} \quad (12),$$

де $K_{3.1}$ — коефіцієнт, що оцінює стан сільгоспугідь у регіоні, що являє собою відношення площі посіву всіх сільгоспкультур в і-ому регіоні України (F_i) до даного показника в цілому по країні, тобто:

$$K_{3.1} = F_i / F_p \quad (13),$$

K_{mn} — коефіцієнт, що враховує частку посівної площі в і-ому регіоні України, що не перебуває під підвищеним впливом техногенного навантаження;

K_{cn} — коефіцієнт, що характеризує частку скорочення посівної площі в цілому по країні (ΔF_p) і в і-ому регіоні України, тобто:

$$K_{cn} = \Delta F_p / \Delta F_i \quad (14),$$

4) K_4 — коефіцієнт, що оцінює рівень стабільності врожайності основної культури — зернових, визначається як добуток двох коефіцієнтів (індексів): $K_{4.1}$, що враховує різницю між максимальним (Y_{max}) і мінімальним (Y_{min}) значенням урожайності зернових культур в і-

ому регіоні України, та співвідношення максимальних значень урожайності в і-ому у регіоні та країні, тобто:

$$K_{4.1} = \frac{Y_{max i} - Y_{min i}}{Y_{max p} - Y_{min p}} \quad (15)$$

$$K_{4.2} = \frac{Y_{max i}}{Y_{max p}} \quad (16),$$

5) K_5 — коефіцієнт, що враховує рівень збереження якості сільгоспугідь, обумовлений по обсягах внесення мінеральних ($K_{5.1}$) і органічних ($K_{5.2}$) добрив:

$$K_{5.1} = Q_{mi} / Q_{mp} \quad (17),$$

$$K_{5.2} = Q_{oi} / Q_{op} \quad (18),$$

де Q_{mi} , Q_{oi} , Q_{mp} , Q_{op} — дози внесених мінеральних і органічних добрив в і-ому регіоні України і в середньому по країні.

$$K_5 = K_{5.1} + K_{5.2} \quad (19),$$

K_6 — коефіцієнт, що являє собою відношення кредиторської заборгованості, що припадає на 1 га посівної площі в середньому по країні (W) і по і-ому регіоні України (W_{ki}), тобто:

$$K_6 = W_{kp} / W_{ki} \quad (20),$$

K_7 — коефіцієнт, орієнтований на оцінку аграрної політики і рівень господарювання через частку збиткових сільгосп підприємств, що і являє собою відношення числа збиткових сільгосп підприємств у даний період у середньому по країні (N_{yp}) в і-ому регіоні України (N_{yi}), тобто, маємо:

$$K_7 = N_{yp} / N_{yi} \quad (21),$$

K_8 — коефіцієнт, що враховує співвідношення частки сільського населення в загальній чисельності населення в і-ому регіоні України (ΔH_i) і в країні (ΔH_p), тобто, має:

$$K_8 = \Delta H_i / \Delta H_p \quad (22),$$

K_9 — коефіцієнт, що характеризує співвідношення економічної активності сільського населення, в і-ому регіоні України (H_{oi}) і в середньому по країні (H_{op}):

$$K_9 = H_{oi} / H_{op} \quad (23),$$

K_{10} — коефіцієнт, що виражає якість життя сільського населення через середньодушові доходи і обумовлений, як співвідношення таких доходів в і-ому регіоні України (D_i) і в середньому по країні (D_p):

$$K_{10} = D_i / D_p \quad (24).$$

Результати розрахунків коефіцієнтів по областях Причорноморського регіону, представлено в таблиці 1.

У таблиці 1 розрахунки подано в рамках Причорноморського регіону, де за обраними критеріями найбільше інвестиційно-привабливими є: Одеська та Миколаївська області.

ВИСНОВКИ

По-перше, різний підхід до розрахунків коефіцієнтів (в одних випадках показник відноситься до чисельника, а в іншому — до знаменника) пояснюється тим, щоб не втрачався економічний зміст результатів проведених розрахунків при визначенні узагальнюючого (інтегрального) показника. Це стосується коефіцієнтів K_1 , K_2 , K_3 , K_6 , K_7 у розрахункових виразах яких у чисельнику наведені значення по регіону. А якщо ні, то виникає парадокс: чим гірше, тим — краще. При зіставленні рівнів відношенням суб'єкта до регіону значення K_i у

названих суб'єктів виходить менше, чим у суб'єктів з більшим зношуванням. Тобто, чим вище зношування, тем суб'єкт більш інвестиційно привабливий? Тому для подолання такого парадокса було вдосконалено розрахунки названих коефіцієнтів. Тобто коефіцієнти вище в тих регіонів України, у яких нижче зношування фондів, менше кинутих земель і закредитованості, менше недієздатних визначень.

По-друге, при такому підході до розрахунків коефіцієнтів з'являється можливість визначення узагальнюючого показника інвестиційної привабливості аграрної сфери АПК регіонів України шляхом підсумовування всіх десяти коефіцієнтів. Це дозволить уникнути переведенню їх у бали. Найбільш інвестиційно привабливим буде аграрний сектор того суб'єкта, який набирає за підсумовуванням коефіцієнтів максимальне значення узагальнюючого показника.

По-третє, інвестора цікавить не тільки сама наявність сільгоспугідь у конкретному регіоні України, але і їх стан. Тому визначення коефіцієнта K_3 пов'язується з рівнем їх техногенного забруднення і невикористовуваності, що веде до замушення, заболочування та закислення. Крім цього, у коефіцієнті K_5 рівень, що оцінює, збереження якості сільгоспугідь, це враховується через дози внесення мінеральних та органічних добрив.

По-четверте, коефіцієнтом K_4 оцінюються не тільки рівень урожайності зернових культур, як одного з основних показників продовольчої безпеки регіону, але і ступінь коливання врожайності за тривалий період. Це дозволяє дати більш об'єктивну оцінку не тільки природно-кліматичним умовам регіону, але і системі ведення сільського господарства, рівню господарювання. При їх дотриманні впливу погодних умов на врожайність згладжується і її коливання з роками зменшується.

По-п'яте, представлений підхід до розрахунків дозволяє оцінити інвестиційну привабливість регіону на рівні України. Результати розрахунків коефіцієнтів по областях Причорноморського регіону, представлено в таблиці 1. Причому, у таблиці розрахунки подано в рамках Причорноморського регіону, де за обраними критеріями найбільше інвестиційно-привабливими є: Одеська та Миколаївська області.

У цьому зіграли основну роль 4 фактора:

- низький рівень повного зносу основних фондів сільського господарства (7,9% проти 13,9% у середньому по регіону і 14,1% у середньому по Україні);
- низьким, у порівнянні з іншими регіонами України, зносом основних фондів сільського господарства (36,6%), що також менше середньорегіонального рівня;
- високою врожайністю зернових за останні 7 років;
- високими дозами внесення мінеральних добрив в регіоні.

Причому такий стан складається і у областей, що посіли друге і третє місця по інвестиційній привабливості їх аграрного середовища.

Таблиця 1. Результати розрахунку коефіцієнтів інвестиційної привабливості областей України, що входять до Причорноморського регіону (регіональний рівень)

	Коефіцієнт	Адміністративні області України, що входять до регіону			
		Одеська область	Херсонська область	Миколаївська область	АР Крим
Знос основних фондів	K_1	1,76	0,90	1,19	1,04
	K_2	1,18	0,94	1,08	0,96
Стан сільгоспугідь	K_3	0,485	0,031	0,032	0,208
Рівень стабільності врожайності	K_4	0,81	0,91	1,12	0,59
Збереження якості земель (добрива)	K_5	1,640	0,924	3,864	0,100
Кредиторська заборгованість	K_6	0,469	1,970	0,631	3,275
Частка збиткових господарств	K_7	0,975	0,769	0,800	1,330
Частка сільського населення	K_8	0,849	0,839	0,715	0,939
Частка економічноактивного населення на селі	K_9	0,973	0,709	1,000	0,978
Середньодушові доходи сільського населення	K_{10}	1,178	1,321	0,782	0,804
Узагальнюючий коефіцієнт на регіональному рівні	K_0	13,319	9,313	12,217	10,224
Місце		1	4	2	3

Література:

1. Малік М.Й. Інститути та інституції у розвитку аграрної сфери економіки / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. — К., 2011. — № 7. — С. 169—176.
2. Мамчур В.А. Інституції державного регулювання ринку зерна в Україні / В.А. Мамчур // Економіка АПК. — 2010. — № 2. — С. 55—61.
3. Могильний О.М. Державна політика у розвитку сільських територій / О.М. Могильний // Економіка АПК. — 2010. — № 10. — С. 125—131.
4. Могильний О.М. Державне регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки / Могильний О.М. — К.: ІАЕ УААН, 2002. — 430 с.
5. Папп В.В. Структурна трансформація економіки України у контексті євроінтеграційних процесів / В.В. Папп // Регіональна економіка. — 2008. — № 1. — С. 23—31.

References:

1. Malik, M. J., (2011), "Institutes and institutions in the development of agriculture", The economy of agro-industrial complex, vol. 7, pp. 169—176.
 2. Mamchur, V.A.,(2010), "The institutions of government regulation of the grain market in Ukraine", The economy of agro-industrial complex, vol. 2, pp. 55—61.
 3. Mohyl'nyj, A.M.,(2010), "State policy in the development of rural areas", economy of agro-industrial complex, vol. 10, pp. 125—131.
 4. Mohyl'nyj, O.M. (2002), Derzhavne rehulivannia ahrarnoho vyrobnytstva v period transformatsii ekonomiky [State regulation of agricultural production in the period of economic transformation], IAE UAAN, Kyiv, Ukraine.
 5. Papp V.V., (2008), "The structural transformation of the economy of Ukraine in context of European integration processes", Regional economy, , vol. 1, pp. 23—31.
- Стаття надійшла до редакції 03.11.2013 р.*